

Cuvânt înainte

Pe parcursul a mai bine de 20 de ani, începând din 1996, Sângeorgiu de Mureș - o comună etalon a județului nostru - se bucură de o atenție cu totul aparte. Și acest lucru se întâmplă grație unui sângeorzan - Ilarie Gheorghe Opriș - care cu multă răbdare, insistență și acribie specifice unui cercetător consacrat stăruie în a ne dezvălui viața comunei, sub toate aspectele ei.

Prin volumul de față - al XIX-lea din seria *Monografii. Sângeorgiu de Mureș* - autorii Ilarie Gheorghe Opriș și Moldovan Irén Mária - ne propun o incursiune în lumea bibliotecilor și a cărții. Și nu orice bibliotecă! Este biblioteca comunei Sângeorgiu de Mureș!

Nu cred că există în literatura de specialitate o altă monografie dedicată unei biblioteci comunale din România. După cum mi-e greu să cred că mai există o localitate atât de bine studiată, analizată și valorificată precum Sângeorgiu de Mureș. Dar acestea sunt doar aspecte care țin de analiza de suprafață a cărții de față, pentru a o încadra în memoria locală.

Unicitatea reală a acestei monografii este dată de conținutul ei. O consider fără doar și poate o carte-document, iar argumentele în acest sens sunt numeroase și incontestabile și țin de felul în care autorii au valorificat atât documentele aflate în arhiva locală a comunei, dar și pe cele descoperite pe raza județului. Amintesc, în acest sens, arhiva internă a Bibliotecii Județene Mureș, în care se regăsesc *dări de seamă*, *rapoarte de activitate* și *procesele verbale de constatare* după vizitele efectuate în comună de reprezentanții instituției, precum și *date statistice* care arată evoluția interesului local pentru carte și lectură - în număr de volume și număr de cititori.

Dincolo de acestea, autorii - preconizând cu mult timp înainte apariția acestei monografii - au așternut pe hârtie gândurile, amintirile și trăirile celor care au servit biblioteca comunală din Sângeorgiu de Mureș din anul înființării ei (1949) și până în zilele noastre.

Nici că se putea un omagiu mai onest și mai pur decât prezența vie a bibliotecarilor care nu mai sunt azi printre noi, dar cărora li se datorează cele șapte decenii de activitate. Privind lucrurile din această perspectivă, cartea de față nu este doar o monografie a bibliotecii ca instituție, ci este un dicționar biobibliografic al bibliotecarilor locali, o fărâmă din viața lor, dedicată acestei instituții.

Un alt aspect care confirmă statutul de carte-document al acestei monografii este dat de inserarea a numeroase fotografii realizate în timpul activităților culturale, fie în bibliotecă, fie în căminul cultural din localitate, dar sub egida bibliotecii. Se spune că omul sfințește locul... Da! Sângeorgiu de Mureș este un loc sfințit datorită celor care și-au trăit viața în biblioteca locală, dar și prin prisma celor care i-au pășit pragul. Regăsim în fotografiile elita culturală mureșeană, oameni care azi nu mai sunt printre noi, dar care și-au pus amprenta asupra creșterii noastre culturale, spirituale, sufletești. Pios omagiu!

Dincolo de toate acestea, cartea de față cuprinde și o sinteză a presei locale cu privire la felul în care Sângeorgiu de Mureș s-a dezvoltat, a evoluat sub semnul culturii și s-a impus în lumea culturală mureșeană. Numeroase articole din *Steaua Roșie* - în anii de dinaintea revoluției decembriste - și *Cuvântul liber* - după 1989 - sunt dovada vie a modului în care comuna - prin oamenii ei, prin bibliotecari, prin autorități - a înțeles că fără o implicare reală în viața culturală ne pierdem pe noi înșine.

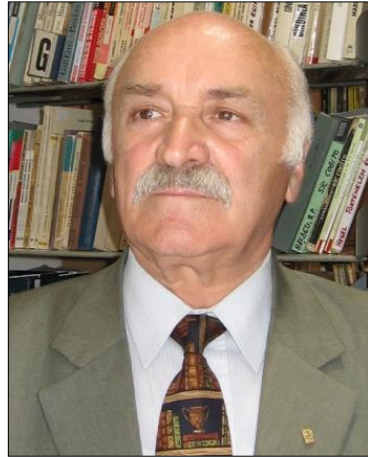
Așadar, o carte-document, o monografie menită să readucă la lumină adevărata valoare a culturii, a cărții, a bibliotecii și a celui care o slujește - bibliotecarul.

Dr. Monica AVRAM

Director
Biblioteca Județeană Mureș

Prefață

În seria cărților care încearcă să arunce o lumină cât mai completă asupra evoluției localității învecinate municipiului Tîrgu Mureș, (istoric, geografic, economic, instituțional, educațional, sănătate, învățământ, cultură, etc.) se numără cele 19 volume monografice, scrise de autor sau în colaborare, acesta din urmă având ca obiectiv Biblioteca comunală (coautor: Moldovan Irén Mária). Povestea acestei instituții este una aparte, fiind printre primele de acest fel din județul nostru, bazele ei au fost puse în

acele vremuri de restriște impuse de ce-a de a doua mare conflagrație mondială, când, România intra în sfera de influență sovietică și când, culturii românești i se impunea introducerea celei mai severe dictaturi așa zisă a proletariatului, alianță muncitorească-țărănească, îndreptată împotriva elitei intelectuale considerată retrogradă și ostilă noului regim. Parcurgem o vreme când relațiile interumane s-au deteriorat la maximum. Cultura a devenit un mijloc de aplicare a politicii comuniste pentru promovarea unei ideologii de import adusă pe tancurile sovietice.

Astfel a apărut lupta de clasă un concept al teoriei marxist-leniniste, evoluat și pus în aplicare în Țara Sovietelor de către Lenin și Stalin, având ca scop îndeplinirea rolului pe care trebuia să îl îndeplinească partidul comunist, de stegar al clasei muncitoare în faza de implantare a noii ordini sociale, ca urmare a hotărârii Conferinței de la Yalta care a împărțit Europa în sfere de influențe de către învingători. România cu toate eforturile sale de învingători a fost desemnată pentru a face parte din sfera sovietică.

Nimic mai dureros și mai grav decât să abați din drumul firesc de dezvoltare, un stat în care se statorniceau relațiile

capitaliste, care confereau înțelegere și bunăstare corespunzătoare unei formații puternice în această parte a Europei. Devierea de la formele firești de dezvoltare economică, politică și culturală a abătut România de la cursul ei, conducându-o pe un drum impropriu prin aplicarea unei politici de forță, violență nemiloasă și dictat.

Perioada de apogeu aparține anilor 1948-1960, când sub hegemonia clasei muncitoare, lupta de clasă, contradicțiile dintre păturile sociale împinse pe căile socialismului se ascut la maximum, primind forme neînchipuite în care dictatura și teroarea sunt ridicate la rang de lege. Cel mai puternic au fost afectați intelectualii, cunoscut fiind faptul că ei erau purtătorii de idei pe care le urmau masele.

Acesta era motivul pentru care elitele românești au plătit cel mai scump efectele așezării noii ordini sociale bazată pe forță și dictat, prin îngroșarea rândurilor deținuților, privare de drepturi și libertăți și muncă forțată. Încă din anul 1946, ia ființă Ministerul Informațiilor care urma să controleze și să cenzureze toate acțiunile de informare, inclusiv cele ale propagandei din străinătate și pentru străinătate. În anii 1948-1949, au fost create Securitatea și Miliția Populară, instituții de teroare și represiune, având ca organe de decizie Tribunalele Poporului și Procuratura Militară.

În aceste condiții cartea și biblioteca trebuiau să devină mijloace importante de sprijinire prin activitatea lor a dictaturii proletarietului și a luptei de clasă în procesul de sovietizare a României, abătându-le de la misiunea civilizatoare, aceea de educație și cultură a populației și păstrarea caracterului său public educativ. Astfel, a fost necesară stabilirea cadrului legislativ care să reglementeze normele de activitate ale acestora. Cărțile au fost supuse unei severe cenzuri. Producția retrospectivă de carte a trecut și ea printr-un rigid proces de selecție, bună parte din ele, fiind considerate drept un pericol social pentru noul regim. Majoritatea fondurilor de carte au fost triate fiind restricționate procesului de lectură, datorită faptului că nu serveau procesului de educare a maselor.

În urma acelei selecții au fost afectate bibliotecile publice aflate în proces de formare. Puține au rămas în urma acelei selecții accesibile publicului. O mare răspândire a cunoscut accelerare tipăririi unor cărți de urgentă necesitate, în bună parte traduse din literatura sovietică, fie ele politice, de popularizare științifică,

agricole și tehnice ori literare care preamăreau ideologia comunistă, succesele afirmării luptei de clasă, obținute de popoarele Uniunii Sovietice în lunga lor existență de la Revoluția din Octombrie 1917, în construirea socialismului și comunismului precum și efortul de eliberare a popoarelor europene în cel de Al Doilea Război Mondial. În principal funcționau câteva edituri cum ar fi de exemplu: Editura politică, Editura „Cartea Rusă”, Editura „Arlus”, precum și Editura Pentru Literatură și Artă, etc.

Pentru ca totul să fie în bună regulă, nu a întârziat nici apariția actului normativ de înființare și funcționare a bibliotecilor. Era Hotărârea Consiliului de Miniștri (H.C.M.) 1542 din 29 decembrie 1951. Procesul de organizare a lor a început încă din anul 1948-1950. În expunerea de motive se prevedea că:

În munca de educare a maselor, în formarea conștiinței noi socialiste a oamenilor muncii, cartea are o însemnătate deosebită și răspândirea cărții în mase este unul din factorii principali ai revoluției culturale ce se desfășoară în țara noastră:

Bibliotecile sunt chemate să aducă o contribuție din cele mai importante pentru a dezvolta în rândul maselor interesul pentru citit, pentru larga răspândire a cărții și pentru a satisface setea de cultură a maselor se hotărăște:

Art. 1 –Comitetul pentru Așezăminte Culturale din R.P.R. de pe lângă Consiliul de Miniștri, Ministerele și Instituțiile Centrale de Stat care au biblioteci, Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare Regionale, ale orașelor de subordonare regională, ale Sfaturilor populare raionale, ale orașelor de subordonare raională și ale Sfaturilor Populare comunale:

a) vor lua măsuri pentru buna organizării a bibliotecilor, în așa fel încât ele să devină adevărate focare de răspândire a culturii socialiste la orașe și sate;

b) vor îmbunătăți, conținutul politic al activității bibliotecilor, dând atenție deosebită popularizării și răspândirii în cât mai bune condițiuni a operelor clasicilor marxism leninismului, a cărților sovietice (literatură, știință, tehnică), a cărților noi apărute în țara noastră, a clasicilor literaturii românești și a scriitorilor progresiști din lumea întreagă, etc. spre a ajuta pe oamenii muncii în lupta pentru construirea socialismului și apărarea păcii;

c) vor asigura încadrarea bibliotecilor cu bibliotecari corespunzători din punct de vedere al nivelului politic, cultural și profesional;

d) vor asigura condiții materiale bune pentru funcționarea bibliotecilor, păstrarea cărților și servirea cititorilor;

e) vor desfășura o muncă sistematică pentru a îndruma spre bibliotecă masele largi de muncitori, țărani muncitori, intelectuali, tineri și copii, de la orașe și sate.

În continuare, Legea face referiri la intensificarea și răspândirea cărților în rândurile copiilor și tineretului, colaborarea între biblioteci, atragerea cadrelor didactice în activitatea de propagandă a cărții și bibliotecii, obligația ministerelor abilitate pentru aprovizionarea sistematică cu cărți a bibliotecilor, controlul activității lor, ca și organizarea de cursuri formative a bibliotecarilor. Coordonarea activității bibliotecilor se va asigura de către o comisie de pe lângă Comitetul pentru Așezămintele Culturale din care urma să facă parte reprezentanți ai Academiei R.P.R. și specialiști din domeniul bibliotecilor, a organizațiilor de masă și obștești. Tot prin această hotărâre se stabilește înființarea Bibliotecii Centrale de Stat a R.P.R., apoi se înființează Fondul de Stat al Cărții având ca principală atribuție înzestrarea cu cărți a bibliotecilor. Direcția Generală a Editurilor, Industriei Poligrafice, Difuzării Cărții și a Presei primesc atribuții privitoare la aprovizionarea cu cărți a bibliotecilor. Tot acum ia ființă Camera Cărții însărcinată cu înregistrarea producției de tipar. Una dintre cele mai importante prevederi era înființarea anuală în centrele de comună a 300 de biblioteci comunale cu local propriu, minimum 1500 de volume și bibliotecar salariat.

Cu autorul acestei monografii ne-am cunoscut atunci când se da bătălia pentru biblioteci, o acțiune bine pusă la punct de către autorități.

Ca vârstă ne despărțea un singur an. Amândoi eram elevi ai Liceului „Alexandru Papiu-Ilarian”. Nu ne cunoșteam personal ca elevi. Eu urmam seralul iar el cursul de zi. Amândoi la terminarea acestor studii am optat pentru un loc de muncă.

Ca cititor activ al Bibliotecii Regionale, înainte de angajare la Fabrica de Piele, printr-o mână întinsă de un fost coleg de liceu care lucra acolo, am vizitat biblioteca pentru a-mi schimba cărțile împrumutate. O împrejurare fericită m-a condus la locul muncă visat, unde am lucrat timp de 50 de ani (1955-2005).

Colegul de liceu Ilarie Gheorghe Opreș, a profitat de faptul că tatăl său salariat cu vechi statute la Primăria Orașului Țirgu Mureș, în anii 1949-1950, a lucrat ca activist cultural atât la raionul Mureș cât și la Reghin. Era exact momentul în care se puneau bazele rețelei de biblioteci comunale, care, în baza acestui act normativ urmau să beneficieze de bibliotecar salariat. Postul îi venea bine pentru o scurtă perioadă de timp până la reluarea studiilor. Desigur, constituirea bibliotecilor comunale au anticipat apariția actului normativ, ele fiind legiferate odată cu publicarea acestuia (BO nr 120 din 29 decembrie 1951).

La Sângeorgiu de Mureș exista o bibliotecă publică a Căminului Cultural care, în lipsa unor alocații bugetare se dezvoltă lent. Viitoarea bibliotecă publică comunală avea să se formeze pe colecțiile acesteia, care, în anul 1949 dispunea de 658 volume, în majoritate broșuri de popularizare. Vestea organizării unei biblioteci a anticipat alcătuirea rețelei așa cum s-a întâmplat în mai multe localități din mediul urban sau rural. Încredințat ca bibliotecar responsabil a fost desemnat Vasile Micu, sătean luminat, cu origine sănătoasă așa cum o cerea timpul, absolvent al unei școli profesionale de strungari îndeplinind într-o vreme și funcția de președinte al Comitetului Provizoriu al Sfatului Popular Comunal. Era un om mai răsărit din sat. Îi plăcea de să citească. Să fie între oameni să discute cu ei. Din motive de sănătate se retrage din activitate profesând specialitatea sa până la pensionare.

Aplicarea postului de bibliotecar salariat cu normă întreagă survine în baza H.C.M. 1542 din 1951, în baza căruia trebuiau să se înființeze cele 300 de biblioteci comunale anual. Una dintre acestea era cea din Sângeorgiu de Mureș.

Obligatoriu ea trebuia să dețină un spațiu propriu și numărul de volume stabilite. Fondul de carte s-a realizat cu rezevizionare prin sprijinul obținut de la Fondul de Rezervă națională creat în acest scop, ca și prin alocațiile bugetare.

Am extras câteva date privitoare la dinamica creșterii colecțiilor, bineînțeles în conformitate cu interesele de lectură ale locuitorilor: instrucția școlară, educația adulților raportată la completarea cunoștințelor culturale științifice și a cerințelor societății, divertisment etc.

Fondul de carte ca și diversificarea tematică înregistra an de an progrese incredibile după cum urmează: 2.100 vol. în 1953, 4.982 vol. în 1957, 5.674 vol. în 1960, 6.636 vol. în 1970, 10.948

vol. în 1980 ajungând în prag de mileniu la 12.346 vol. după care biblioteca mai funcționează până în anul 2008 când, nejustificat își închide ușa pentru cititori.

Se pare a fi fost dinamică și atragerea populației la lectură. În acest sens, asistăm la o perioadă de vârf a atragerii populației la bibliotecă între anii 1965-1970, cu o medie de peste 1000 cititori care scade apoi între anii 1971, la o medie de 500-600 cititori. Credem că această scădere s-a datorat și Plenarei ideologice din iunie 1971, prilej cu care au fost retrase multe cărți din bibliotecă, acțiune căreia i-a urmat reducerea salariului bibliotecarului la o indemnizație reprezentând jumătate de salariu în localitățile cu populație mai redusă numeric, între care se înscria și comuna Sângeorgiu de Mureș.

Dintr-o analiză atentă a staticii privitoare la lectură aflăm că în 20 de ani de activitate (1965-1985), biblioteca comunală a împrumutat 85.195 de volume ceea ce înseamnă o medie anuală de 4.529 volume. Calculat la media de volume existente în bibliotecă deducem o circulație a fondului de 9,46 ori, cu un indice mediu de lectură situat între 4,5 și 10 cărți. Cifrele sunt grăitoare, ele justifică interesul de cunoaștere a sângeorzenilor prin carte și încrederea în instituția sa, - biblioteca.

Amintim că Sângeorgiu de Mureș mai dispunea în decursul timpului de o bibliotecă școlară cu un valoros fond de carte adecvat elevilor, două biblioteci specializate și una sindicală. Nici una dintre ele nu putea să substituie biblioteca publică comunală.

În privința celor care au încercat profesia de bibliotecar, distingem două categorii: În primii 10 ani au fost 10 opțiuni ale unor tineri, care nu au fost încântați de retribuția primită, nici realizarea oferită de profesie ca activitate permanentă, de viitor, cu toate că statul făcea destul de multe eforturi (prin cursuri de scurtă sau mai lungă durată) pentru stabilizarea personalului.

Se pare că alte activități precum cele de pedagog-educator ori de funcționar erau mai atractive, mai bine plătite și apreciate de public.

Așa se întâmplă că primi bibliotecari cum au fost: Vasile Micu, Aurelia Ruja, Balogh Eszter, Magyarosi Marika, Borbély Ileana, Ilarie Opreș și Mihail Opreș au lucrat în bibliotecă între câteva luni și până la doi ani. Mulți dintre ei au făcut față cu bine profesiei chiar în acele condiții. Următoarea etapă revine bibliotecarilor consacrați cu stabilitate în muncă oferind muncii cu cartea pasiune, erudiție și profesionalism. Aceștia au fost în ordine cronologică: Rácz Károly

(1959-1966); Elena Bordaș (1966-1977); Tóth József (1977-1983); soții Vasile și Irén Moldovan (1983-1990); și Aurelia Bucur (1990-2008). Sub acești autodidacți, adevărați profesioniști biblioteca primește forță și încredere. Timpul incipient cu bune și cu rele se desprinde din chingile limitative ale măsurilor de ființare deschizând noi orizonturi ale educației permanente prin carte și bibliotecă. A fost momentul în care bibliotecarul a ieșit în întâmpinarea cititorului. În acești ani s-a renunțat la vechile metode rudimentare de propagandă a cărții și bibliotecii prin „colțuri roșii” pe lângă GAC-uri respectiv CAP-uri, „case de citit”, „Citiri în grup”, „citirea ziarului la arie”, „planuri de lectură”, „liste de recomandare”, vizite prin grajduri ale CAP, biblioteci de casă etc.

În dotarea bibliotecii s-a dat importanță sălilor de lectură, s-a trecut la sistemul raftului liber, cititorul având acces direct la carte pentru o mai bună selecție. S-a acordat o mare atenție întâlnirilor autorilor de cărți cu cititorii, lansărilor de cărți, expozițiilor, a conferințelor cu tematică științifică. Numeroase însemnări din publicațiile vremii, autografele de pe cărți, cartea de aur a bibliotecii, iconografie alături de alte forme de popularizare, confirmând prezența unor oameni deosebiți în această unitate de cultură considerată de mulți ca etalon: Mihai Sin, redactor la revista Vatra a Uniunii Scriitorilor și a Comitetului Județean Mureș de cultură; Serafim Duicu, prof. univ. un timp Ministru Secretar de Stat, scriitor; Markó Béla poet și gazetar, parlamentar; scriitorul și gazetarul Lazăr Lădariu, fost parlamentar; scriitorul Cornel Moraru, redactor șef al revistei Vatra; dr. Petru Silviu Olar medic, un timp președinte de cenaclu literar din Târgu-Mureș; Ion Vlasiu, scriitor și artist plastic; actorul Mihai Gingulescu, fost deputat în Parlamentul României; istoricul Traian Bosoancă; poetul Zeno Ghițulescu și mulți alți. Toți ne amintesc despre o instituție a spiritului dispărută în prag de mileniu fără urmă, atunci când era mai mare nevoie de ea. Îmi vin acum în minte cuvintele lui Tudor Arghezi: *„Până la cărți, rămânea mărturie cimitirul. L-a învins biblioteca. Cartea ți-e țară, ți-e fiiică, ți-e surioară, prietena și iubirea. E maică-ta, cartea, neîntinată și de-a pururea Maica Fecioară. Ai scăpat de mormânt!”*

Închei prin a felicita autorii acestei scurte monografii despre instituția care astăzi nu mai există rămânând de suratele ei, multe dintre ele prețuite în zilele noastre. A sucombat nu ca urmare a unei calamități naturale ori de altă natură. Nu cred că din economii la bugetul de stat ori din lipsă de spațiu. A trecut prin momente mai

grele și a rezistat. Să facem o privire retrospectivă și să nu ne lăsăm duși de val. Încă suntem departe de previziunile viitorologilor privind dispariția cărților și odată cu acestea a bibliotecilor. Credem că nu va fi așa. Cartea se va armoniza cu calculatorul facilitând reciproc accesul la informație. Despere instituția cărții nu pot decât să invoc cuvintele unui mare bibliolog cu certe implicații în creșterea calității colecțiilor Bibliotecii Județene Mureș în anii interbelici, pe atunci bibliotecă orășenească, - Aurel Filimon, istoric, etnolog și folclorist care spunea că, „*Bibliotecile ca manifestări sunt produse ale unor profunde necesități culturale ale popoarelor de elită care la rândul lor constituie cele mai puternice și indispensabile instrumente pentru înaintarea și răspândirea culturii, care la rândul ei a dat dovadă că temelia de existență a unui neam și țară este nu numai prosperitatea economică, ci și lumina pe care o dă cultura... Biblioteca este școala vieții care ne învață nu pentru notă sau certificat, ci pentru nevoile imperioase ale existenței și misiunea pe care o avem ca individ în societate*”.

Dimitrie POPTĂMAȘ

Dealul Pițigoilor, pictură de Ilarie Gh. Opreș